

การศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์

อังกาบ บุญสูง

A Study of Enterprise Woven Fabrics Networking Communities in Uttaradit

Aungkab Boonsung

คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

Faculty of Industrial Technology, Rajabhat Uttaradit Univers

Corresponding author E-mail address: Tamthai_wisdom@hotmail

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มุ่งเพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์ ดำเนินการวิจัยศึกษาบริบทชุมชน ศึกษาบริบทผลิตภัณฑ์ และจัดการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มข้อมูล (SWOT Analysis) กระทำการสัมภาษณ์ การสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์เนื้อหา (Content Synthesis) การวิจัยนี้มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์ เข้าร่วมโครงการวิจัยจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้ำใสใต้ ตำบลชัยชุมพล และกลุ่มสภาผ้าไทย ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล กลุ่มสตรีทอผ้าพื้นเมืองบ้านน้ำริด ตำบลน้ำริด อำเภอเมือง และกลุ่มทอผ้าบ้านน้ำอ่าง ตำบลน้ำอ่าง อำเภอตรอน

ผลจากการวิจัย พบว่า ศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองในเขตจังหวัดอุตรดิตถ์มีหลายด้าน ได้แก่ (1) ทักษะวัฒนธรรมอันเกิดมาจากภูมิปัญญาด้านการทอผ้า (2) ทักษะสังคมด้านการรวมกลุ่มของคนในชุมชน และ (3) ทักษะทรัพยากรธรรมชาติในเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งสมาชิกชุมชนได้นำศักยภาพของตนเองมาบูรณาการรวมกันก่อให้เกิด “วิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมือง”

ความสามารถที่จะพัฒนาชุมชนจะมีความเข้มแข็งได้อย่างต่อเนื่องจำเป็นต้องมีองค์ประกอบดังนี้ มีแกนนำที่เข้มแข็ง มีเป้าหมายที่ชัดเจน เคารพกฎระเบียบ การเรียนรู้ร่วมกัน การแบ่งปันทรัพยากร การทำกิจกรรมร่วมกัน ความรู้สึกเป็นพี่น้อง ความไว้วางใจกัน และจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มีความเข้าใจและเอื้ออาทรกัน จึงก่อให้เกิด “เครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์” จำนวน 4 เครือข่าย ที่เป็นไปตามความต้องการของสมาชิก ได้แก่ เครือข่ายจัดซื้อวัตถุดิบ เครือข่ายข้อมูลข่าวสาร เครือข่ายการเรียนรู้ และเครือข่ายการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ส่งผลให้เกิดการยกระดับขีดความสามารถของกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์

Abstract

This research is Participatory Action Research to study network of community enterprise Woven fabrics in Uttaradit. using Focus Group to Collect data by interviews and observation for SWOT analysis. This research focused on four Woven fabrics enterprise communities Uttaradit. Housewife group of Nam Sai Tai; Chi Chumphum and Sapha Phathai; Weaving group traditional of Nam rid; and Weaving group of Ban Nam Ang.

The results of the study showed that there are three potentials of community enterprise in local textile of Uttaradit: a cultural capital from wisdom of weaving society; a society capital from community in the area; and a natural capital from biodiversity. The member in their groups integrated their potentials to establish Woven fabrics

community enterprise. The conditions which encourage their group to be strong are having a good leader, having clear targets, respecting in rules, learning and working together, sharing resources, feeling as a neighborhood, and trusting in member group.

After all group worked together, they had a good relationship to share their knowledge and resources to have networks of Woven fabrics community enterprise group in Uttaradit. There were four networks to contribute their works; learning network; and product distributive network. All networks enhanced the potential of local textile enterprises in Uttaradit.

บทนำ

ปัจจุบันนี้ภาครัฐบาลกำลังส่งเสริมให้ผู้ผลิตผ้าทอพื้นเมืองรวมกลุ่มกันภายในชุมชน โดยนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมาผสมผสานกับความรู้สากล เน้นกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญโดยให้ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการเอง การรวมกลุ่มนี้เรียกว่า “วิสาหกิจชุมชน” พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนครอบคลุมการส่งเสริมอย่างครบวงจร ซึ่งการส่งเสริมขั้นพื้นฐานของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจคือการให้ความรู้ด้านวิจัยในการนำทุนชุมชนมาใช้อย่างคุ้มค่าเหมาะสม อันได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญา ทรัพยากร ธรรมชาติ ผลผลิต การร่วมมือกันในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความแข็งแรงพึ่งตนเองได้ในระดับสูง (มปป.ออนไลน์) การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความต่อเนื่อง มีศักยภาพช่วยสร้างงานและรายได้แก่ประชากรในท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญและมีการพัฒนาต่อยอดการส่งเสริมการสร้างเครือข่าย (ฉัตรนภา พรหมมา และคณะ.2547) ให้มีการขยายเครือข่ายการตลาด เช่น จัดตั้งเป็นศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์และของฝาก การส่งเสริมสนับสนุนให้เครือข่ายเกี่ยวกลุ่ของผู้ผลิตเพื่อให้ขยายผลสู่การพัฒนาด้านการผลิต และพัฒนาคุณภาพมาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่สนองตอบความต้องการของตลาด ด้วยการพัฒนาดตนเองของคนในชุมชนโดยการผสมผสานภูมิปัญญา เทคโนโลยี และรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เข้าด้วยกันอย่างลงตัว

จากการศึกษาในพื้นที่และสำรวจอย่างต่อเนื่อง พบว่า ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองในจังหวัดอุดรดิตต์ประสบกับปัญหาหลายด้าน ตั้งแต่การตัดราคาระหว่างกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองด้วยกัน การมีต้นทุนการผลิตที่สูง ระบบการผลิตที่ทำลายสิ่งแวดล้อมซึ่งไม่เป็นไปตามมาตรฐานการผลิต (GMP) ช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้าการแสวงหาตลาดใหม่ และประสบกับปัญหาการบริหารจัดการของกลุ่ม การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่ครบวงจร ดังนั้น จึงควรมีระบบและกลไกการสนับสนุนให้มีเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมือง เพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองที่ครบวงจร เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอย่างเป็นระบบและเป็นไปตามยุทธศาสตร์ของรัฐบาลในเรื่องของการลดรายจ่าย เสริมรายได้ขยาย โอกาส

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรดิตต์

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ทำการศึกษา เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองในพื้นที่จังหวัดอุดรดิตต์ จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้ำใสใต้ ตำบลชัยชุมพล และกลุ่มสภาผ้าไทย ตำบลฝายหลวง อำเภอค้อแล กลุ่มสตรีทอผ้าพื้นเมืองบ้านน้ำริด ตำบลน้ำริด อำเภอเมือง และกลุ่มทอผ้าบ้านน้ำอ่าง ตำบลน้ำอ่าง อำเภอตรอน การดำเนินการวิจัยกระทำโดยศึกษาบริบทชุมชน ศึกษาบริบทผลิตภัณฑ์ และการจัดการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การวิเคราะห์ศักยภาพของ

กลุ่ม (SWOT Analysis) กระทำโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์เนื้อหา (Content Synthesis)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า ก่อนการดำเนินงานพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษามีลักษณะของความเป็นวิสาหกิจชุมชน และความเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่เหมือนและแตกต่างกัน สรุปได้ ดังนี้ ในด้านลักษณะสำคัญของความเป็นเครือข่ายของวิสาหกิจชุมชนที่ศึกษา พบว่า กลุ่มผลิตภัณฑ์แต่ละกลุ่มต่างมีจุดแข็งที่ชุมชนเป็นเจ้าของกิจการ มีทรัพยากรและผลผลิตมาจากชุมชนรวมทั้งมีการพึ่งพาตนเอง และในลักษณะของความเป็นวิสาหกิจชุมชนยังมีจุดอ่อนคือการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สากล การริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมชุมชน ส่วนลักษณะสำคัญของความเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ การมีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ โดยเฉพาะในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับความเป็นเครือข่ายแก่สมาชิก พบว่า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมน้ำใสได้ ตำบลชัยภูมิ อำเภอลับแล มีมากกว่า กลุ่มสตรีทอผ้าพื้นเมืองบ้านน้ำริด ตำบลน้ำริด อำเภอเมือง กลุ่มทอผ้าบ้านน้ำอ่าง ตำบลน้ำอ่าง อำเภอรอน และกลุ่มสภาผ้าไทย ตำบลฝายหลวง อำเภอลับแล

ภาพที่ 1-3 แสดงการลงพื้นที่เพื่อศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์

ลักษณะสำคัญของความเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เป็นจุดอ่อนและจุดแข็งที่มีความต่างและความเหมือนแสดงในตารางที่ 1 ตารางที่ 1 แสดงความแตกต่างและความเหมือนของลักษณะสำคัญของความเป็นวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์

คุณลักษณะ	จุดอ่อน				จุดแข็ง			
	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมน้ำใสได้	กลุ่มสตรีทอผ้า	กลุ่มสภาผ้าไทย	กลุ่มทอผ้าอ่าง	กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมน้ำใสได้	กลุ่มสตรีทอผ้า	กลุ่มสภาผ้าไทย	กลุ่มทอผ้าอ่าง
สถานภาพวิสาหกิจชุมชน								
ลักษณะสำคัญของความเป็นวิสาหกิจชุมชน								
1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ					✓	✓	✓	✓
2. มีทรัพยากรและผลผลิตมาจากชุมชน					✓	✓	✓	✓
3. มีการริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน	✓	✓	✓	✓				
4. มีการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากล	✓	✓	✓	✓				
5. มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ		✓	✓	✓	✓			
6. มีการพึ่งพาตนเองและมีการสร้างรายได้					✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 2 ความแตกต่างและความเหมือนของความเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์

คุณลักษณะ	จุดอ่อน				จุดแข็ง				
	สถานภาพ วิสาหกิจชุมชน	กลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรน้ำใต้	กลุ่มสตรีทอผ้า	กลุ่มสหภาพไทย	กลุ่มทอผ้าตัวเอง	กลุ่มแม่บ้าน เกษตรกรน้ำใต้	กลุ่มสตรีทอผ้า	กลุ่มสหภาพไทย	กลุ่มทอผ้าตัวเอง
ความเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน									
1. การก่อตั้งเป็นเครือข่าย	✓	✓	✓	✓					
2. การบริหารเครือข่าย	✓	✓	✓	✓					
3. การพัฒนาความสัมพันธ์ของเครือข่าย	✓	✓	✓	✓					
4. การพึ่งตนเองได้					✓	✓	✓	✓	
5. การรักษาความต่อเนื่อง	✓	✓	✓	✓					
6. เครือข่ายการตลาด	✓	✓	✓	✓					
7. เครือข่ายข้อมูล	✓	✓	✓	✓					
8. เครือข่ายการเรียนรู้	✓	✓	✓	✓					

ผู้วิจัยใช้ SWOT Analysis วิเคราะห์วิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์เพื่อหาแนวทางพัฒนาระบบการจัดการเครือข่าย ปรากฏผลดังนี้

จุดแข็ง (Strengths)

1. มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถ และพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้
2. คนในชุมชนมีความต้องการในการพัฒนา ให้ความร่วมมือกับผู้วิจัยเป็นอย่างดี

จุดอ่อน (Weaknesses)

1. กลุ่มผลิตภัณฑ์เป็นการดำเนินการภายในกลุ่มคนเล็กๆ ในระบบเครือข่าย
2. ลักษณะของผลิตภัณฑ์ไม่มีความโดดเด่นในการที่จะพัฒนาหรือเอื้อต่อการขยายการตลาดในระดับ

ที่สูงขึ้น

3. กลุ่มผลิตภัณฑ์ที่มีผลผลิตเหมือนกันไม่มีความร่วมมือกันแต่มีลักษณะเป็นคู่แข่งทางธุรกิจ

โอกาส (Opportunities)

1. ผู้นำชุมชน ผู้แทนสภาภาครัฐ เห็นความสำคัญ เห็นประโยชน์ของโครงการวิจัยที่มีต่อการพัฒนาประชาชนและชุมชน โดยเฉพาะกับวิสาหกิจชุมชนได้ให้ความสะดวกในการประสานงานและให้ข้อมูลเป็นอย่างดี
2. พื้นที่ใกล้เคียงชุมชนผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ มีความเป็นไปได้ในการสร้างเครือข่ายกับสถานที่ท่องเที่ยวทำให้มีแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์มากขึ้น

ปัญหาอุปสรรค (Threats)

1. กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคชุมชน ยังไม่มีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการพัฒนาเครือข่ายและมีการบูรณาการในการส่งเสริมอย่างมาก
2. ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์มีลักษณะกึ่งสังคมเมือง ประชาชนบางส่วนมาจากถิ่นอื่นทำให้มีความผูกพันกับท้องถิ่นและระหว่างคนในชุมชนเองน้อยในการรวมกลุ่มกันจึงเป็นไปค่อนข้างยาก

ภาพที่ 4-8 แสดงลักษณะของความเป็นวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุตรดิตถ์

แนวทางการพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ที่วิเคราะห์แล้วประกอบด้วย ประเด็นการพัฒนา กระบวนการพัฒนา และแผนการวิจัยพัฒนาเชิงบูรณาการ

ประเด็นการพัฒนา

1. ระบบการบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิต
 - 1.1 การบริหารเครือข่าย
 - 1.2 การพัฒนาความสัมพันธ์ของเครือข่าย
 - 1.3 เครือข่ายการตลาด
 - 1.4 เครือข่ายข้อมูล
 - 1.5 เครือข่ายการเรียนรู้
2. เครือข่ายความร่วมมือขององค์กรเพื่อการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

กระบวนการพัฒนา

เพื่อให้ระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีแนวทางการพัฒนา ซึ่งต้องเน้นการมีส่วนร่วม และใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยมุ่งเน้นกิจกรรม 3 ด้านคือ

1. การสนับสนุนส่งเสริม
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้
3. การประสานงาน

ตารางที่ 3 แสดงกิจกรรมการวิจัยและพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างขีด

ความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ

กิจกรรม	กลุ่มเป้าหมาย	จุดประสงค์	ผลลัพธ์
1. ศึกษาบริบทชุมชน	1. ผู้นำชุมชน 2. เจ้าหน้าที่เทศบาล	1. ศึกษาข้อมูลบริบทชุมชน	1. ข้อมูลบริบทชุมชน
2. ศึกษาบริบทผลิตภัณฑ์	1. พัฒนาการ 2. ตัวแทนกลุ่มผลิตภัณฑ์	1. ศึกษาบริบทผลิตภัณฑ์ 2. ข้อมูลพื้นฐานผลิตภัณฑ์ 3. สภาพปัญหาการทำงาน 4. ความต้องการได้รับการพัฒนา	1. ข้อมูลบริบทผลิตภัณฑ์ 2. จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค โอกาส 3. ความต้องการพัฒนา
3. การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้	1. ตัวแทนกลุ่มผลิตภัณฑ์ 2. สมาชิกกลุ่มผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น	1. ผู้เข้าร่วมมีสัมพันธที่ดี 2. มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์องค์ความรู้ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม	1. การพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิตวิสาหกิจชุมชน 2. การพัฒนาความผูกพันร่วมกันในกลุ่มผู้ผลิต
4. การประชุมกลุ่มย่อย(Focus Group)	1. ตัวแทนภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ การเกษตร พัฒนาการ 2. ตัวแทนองค์กรท้องถิ่น 3. ตัวแทนกลุ่มผลิตภัณฑ์	1. ให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการสนับสนุน ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนขององค์กรภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น 2. กลุ่มผลิตภัณฑ์มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งที่ขอรับการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ 3. เกิดเครือข่ายระหว่างภาครัฐท้องถิ่นและกลุ่มผลิตภัณฑ์	1. การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระดับองค์กร 2. การขับเคลื่อนเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ

ผลการพัฒนารูปแบบวิสาหกิจชุมชน ผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรดิตถ์

การพัฒนารูปแบบเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เน้นการใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการประสานงาน และจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดภายในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมากขึ้น ส่วนเครือข่ายภายนอก ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ กรมการพัฒนาชุมชนและองค์กรส่วนท้องถิ่นต่างให้ความร่วมมือดำเนินกิจกรรมพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ตามบทบาทหน้าที่และความต้องการของวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาลักษณะสำคัญของความเป็นวิสาหกิจชุมชนที่เป็นจุดแข็ง คือ การที่ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินงาน การมีทรัพยากรและผลผลิตจากชุมชน มีการริเริ่มสร้าง สรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน คิดค้นวิธีการและเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ และส่งผลให้เปลี่ยน ไปในทางที่พึงประสงค์มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ ในด้านความเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงด้านการบริหารเครือข่ายทั้งเครือข่ายการตลาด เครือข่ายวัตถุดิบ เครือข่ายการผลิต ตลอดจนเครือข่ายข้อมูล

ภาพที่ 9-11 แสดงการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

ผลการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มผู้ผลิต

กลุ่มผู้ผลิตเกิดการเรียนรู้ เห็นความสำคัญของเครือข่ายและเรียนรู้ร่วมกัน โดยการจัดการของเครือข่ายสามารถพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะสำคัญของการเป็นวิสาหกิจและความเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งระบบการบริหารจัดการเครือข่ายการผลิต เครือข่ายการตลาด การบริหารการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ ระบบการบริหารเครือข่ายการเรียนรู้และระบบการบริหารจัดการเครือข่ายข้อมูล

ภาพที่ 12-14 แสดงการประสานงานในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเครือข่ายต่าง ๆ

ผลการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรเพื่อการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

หน่วยงานทั้งระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นเกิดความเคลื่อนไหว มีกิจกรรมของหน่วยงานในองค์กรระดับต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนที่มีมากขึ้น กระบวนการที่นำไปสู่การสร้างความร่วมมือในองค์กรต่าง ๆ เพื่อการส่งเสริมวิสาหกิจได้แก่การประสานงานและกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ภาพที่ 15-17 แสดงการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรเพื่อการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ผลการพัฒนาความผูกพันร่วมกันของกลุ่มวิสาหกิจและเครือข่าย

วิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม สามารถสร้างความตระหนักแก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีความตั้งใจในการถ่ายทอดความรู้และข้อมูลของตน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอื่น ในด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกลุ่มผลิตภัณฑ์ต่างสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

สำหรับเครือข่ายภายนอก พบว่าส่งผลให้องค์กรภาครัฐ องค์กรท้องถิ่น และประชาชนได้มีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น ด้วยบรรยากาศที่เป็นกัลยาณมิตรทำให้มีการแสดงความคิดเห็น ความต้องการและปัญหาที่พบจากการดำเนินการที่ผ่านมา จากผลดังกล่าวนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการร่วมมือกันระหว่างองค์กรทั้งสามโดยไม่มีช่องว่าง มีความไว้วางใจต่อกันเกิดเป็นความผูกพันที่จะทำให้การทำงานพัฒนาชุมชนที่ได้ผลและมีประสิทธิภาพ

1. จากกิจกรรม “การศึกษาริบทกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองทั้ง 4 กลุ่ม” ทำให้ทราบว่าศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองในเขตจังหวัดอุดรดิษฐ์มีหลายด้านประกอบด้วย 1.ทุนทางวัฒนธรรมอันเกิดมาจากภูมิปัญญาด้านการทอผ้า 2.ทุนทางสังคมด้านการรวมกลุ่มของคนในชุมชน และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติในเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งได้นำศักยภาพของตนเองมาบูรณาการรวมกันเพื่อก่อให้เกิด “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมือง” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนเป็นการใช้เวลาว่างหลังการทำงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป้าหมายสูงสุด คือ การดำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาการทอผ้าให้สืบทอดสู่ลูกหลานต่อไป

2. จากกิจกรรม “การพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมือง” ทำให้กลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองมีความรู้ความเข้าใจ แนวคิด “วิสาหกิจชุมชน” ในแนวทางที่ถูกต้อง และสามารถพัฒนาวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองให้เป็นไปในแนวทางที่เหมาะสมกับกลุ่มผ้าทอของตนเอง

3. จากกิจกรรม “การวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมือง” โดยใช้ SWOT Analysis ทำให้สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจฯ ได้ทราบถึงจุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคของกลุ่ม เพื่อนำไปจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพของกลุ่มฯ ตนเอง ให้มีความเข้มแข็งมากขึ้นและส่งผลให้เกิดกระบวนการระดมสมองของสมาชิกกลุ่มเพื่อนำไปจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพของกลุ่มตนเอง ส่งผลให้เกิดกระบวนการระดมสมองของสมาชิกกลุ่มเพื่อแก้ไขจุดอ่อนของกลุ่ม และหาแนวทางป้องกันอุปสรรคที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

4. จากกิจกรรม “แนวทางการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจทอพื้นเมือง” โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการระดมสมอง การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เกิดแนวทางการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมือง คือ การก่อตั้งเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองจะมีโครงสร้างของคณะกรรมการเครือข่ายวิสาหกิจฯเฉพาะด้านที่กลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองแต่ละกลุ่มแบ่งกันดูแลรับผิดชอบกันคนละเครือข่าย เพื่อป้องกันปัญหาอันเกิดจากการติดต่อประสานงานที่ยากลำบาก โดยมีเครือข่ายวิสาหกิจฯ ทั้งหมด 4 ด้าน ดังนี้

- 4.1 เครือข่ายด้านการจัดซื้อวัตถุดิบ โดยมีกลุ่มทอผ้าบ้านน้ำอ่างดูแล
- 4.2 เครือข่ายด้านข้อมูล – ข่าวสาร โดยมีกลุ่มสตรีทอผ้าพื้นเมืองบ้านน้ำริดดูแล
- 4.3 เครือข่ายด้านช่องทางจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ โดยมีกลุ่มสภาผ้าไทยดูแล
- 4.4 เครือข่ายด้านการเรียนรู้ โดยมีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรน้ำใสดูแล

ภาพที่ 18-20 แสดงกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรธานี

ภาพที่ 21-25 แสดงกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองจังหวัดอุดรธานี

อภิปรายผล

การสร้างเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองแบบประสานพลังที่มีความเข้มแข็ง จะต้องมาจากศักยภาพที่มีความเข้มแข็งของแต่ละกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมือง โดยประกอบไปด้วย

1. แกนนำที่เข้มแข็ง ผู้ซึ่งเป็นแกนนำของเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมือง ควรมีความรู้ ภูมิปัญญา ความศรัทธา ความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาองค์กร และสามารถนำพากลุ่มสมาชิกเครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองก้าวไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน
2. เป้าหมายที่ชัดเจนการดำเนินงาน “เครือข่ายวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมือง” ต้องมีเป้าประสงค์ที่ชัดเจนในหลักการทำงานร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายฯ เดินทางไปตามเป้าประสงค์ได้อย่างถูกทางและถูกต้อง อาศัยความร่วมมือกันโดยทุกคนมีบทบาทและมีความสำคัญ
3. สมาชิกเคารพในกฎระเบียบ กฎระเบียบมีไว้สำหรับให้สมาชิกเครือข่ายฯ ทุกคนปฏิบัติเพื่อให้งานร่วมกันเป็นทีมเป็นไปด้วยความราบรื่น และเรียบร้อย

4. มีการเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายสหกิจผ้าทอพื้นเมืองมีฐานอยู่ที่ “ความรู้” จึงต้องมีการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็น การประชุมสัมมนา การฝึกอบรม ไปศึกษาดูงานร่วมกันหรือไปมาหาสู่เพื่อแลกเปลี่ยนกัน การเรียนรู้ต้องอย่างต่อเนื่อง และทำให้สมาชิกในชุมชนได้ร่วมเรียนรู้ด้วยไม่ใช่รู้แต่ผู้นำเท่านั้น จึงต้องมีการจัดการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบอย่างต่อเนื่อง และเครือข่ายจะดำเนินการได้ดี หากร่วมมือกันและแบ่งงานกันทำ

5. การแบ่งปันทรัพยากร แลกเปลี่ยนทรัพยากรที่ตนเองมีให้สมาชิกคนอื่นได้ เป็นการแสดงออกถึงความ เป็นสมาชิกเครือข่ายที่ต้องการเอื้ออาทรต่อกัน และอาจพัฒนาไปสู่การแลกเปลี่ยนผลผลิตกัน

6. การทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีกระบวนการผลิตร่วมกัน จัดจำหน่ายร่วมกัน และลงทุนร่วม ซึ่งเป็นอีกก้าว หนึ่งที่ทำให้เครือข่ายได้ทำงานร่วมกัน

7. ความรู้สึกเป็นพี่น้องที่ทำให้อยากทำงานร่วมกัน อยากช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ใช่เพียงเพราะมีผล ประโยชน์ทางวัตถุสิ่งของ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้เครือข่ายอยู่ได้

การเชื่อมประสานเครือข่ายในแต่ละด้านจะต้องเป็นไปตามความต้องการของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอ พื้นเมือง ไม่ใช่เครือข่ายจัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐ เพื่อสนองตามนโยบายที่ได้กำหนดไว้ โดยไม่ได้คำนึงถึงกลุ่มสมาชิก เครือข่าย ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง

ข้อเสนอแนะ

กลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองที่มีอยู่ในจังหวัดอุดรดิตถ์ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ถูกจัดตั้งขึ้น โดยหน่วยงานทาง ราชการ ดังนั้น ความพร้อมของกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองด้านต่าง ๆ จึงไม่เป็นไปตามศักยภาพที่แท้จริงของกลุ่ม การ พัฒนาการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มจากหน่วยงานของรัฐ โดยการนำผู้แทนกลุ่มหรือประธานกลุ่มเข้าร่วมอบรมสัมมนา ความรู้ในด้านต่างๆมากมาย ซึ่งในทางทฤษฎีมีความเป็นไปได้สูง แต่ในทางปฏิบัติพบว่าไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะ ศักยภาพด้านต่างๆ ของประธานกลุ่ม หรือผู้แทนกลุ่มที่เข้าไปเข้าร่วมประชุมสัมมนามีศักยภาพและระดับความรู้แตกต่างกัน รวมทั้งบางกลุ่มมีการสลับส่งตัวแทน เปลี่ยนตัวบุคคลไปเรื่อย ๆ เป็นครั้ง ๆ ไป เมื่อผู้แทนกลับมาถึงกลุ่มก็ไม่สามารถ ถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับมาให้สมาชิกกลุ่มเข้าใจได้ ซึ่งกระบวนการถ่ายทอดและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันต้องมีวิธีการ ถ่ายทอดที่สามารถปรับไปตามบริบทของกลุ่มได้ ซึ่งไม่สามารถกำหนดเป็นสูตรสำเร็จ

ดังนั้น จึงควรสร้างกลุ่มต้นแบบวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมือง โดยอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างสมาชิกกลุ่ม, ชุมชน และจากผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้เชื่อมประสานให้เกิดกระบวนการขึ้น (Facilitator) โดยแต่ละกลุ่มอาจ ใช้เทคนิคและกระบวนการที่แตกต่างกัน เช่น การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) ในด้านต่างๆ ที่เป็น ความต้องการของกลุ่ม ซึ่งความต้องการนั้นจะต้องถูกสะท้อนจากสมาชิกและผู้มีส่วนได้เสียในกลุ่มตามความเป็นจริง กลุ่มวิสาหกิจผ้าทอพื้นเมืองจะต้องมีการจัดทำข้อมูลด้านต่าง ๆ ของกลุ่มเป็นการรวมทั้งข้อมูลที่เป็นทุนชุมชน เช่น ทุน ทรัพยากรธรรมชาติ ทุนความรู้ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นที่ เป็นนึ่ง และความไว้เนื้อเชื่อใจกันในชุมชน และสามารถใช้องค์ความรู้ภูมิปัญญา รู้จักวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง เพื่อให้กลุ่มเกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง ภูมิใจในรากเหง้า ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นของตนที่เป็นศักยภาพแท้จริงของกลุ่มจนกล้าลงทุนเอง โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภายนอก

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม. **สุดยอดการบริหารการจัดการยุคใหม่สำหรับวิสาหกิจชุมชนไทย.**

กรุงเทพฯ : บริษัท ดี เอ็มเพอเรีย พี.กรุ๊ป จำกัด. 2547

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. **แนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์ผ้าฝ้ายทอมือเพื่อการตลาด**

คณะอนุกรรมการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดอุดรธานี. **สุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทยจังหวัด**

อุดรธานี. อุดรธานี. 2547.

จังหวัดอุดรธานี. **อุดรธานีที่เป็นมา โครงการอุดรธานี เมืองน่าอยู่.** จังหวัดอุดรธานี : สถาบันพัฒนาองค์กร

ชุมชน(องค์การมหาชน) และมูลนิธิชุมชนไท. 2545

ฉัตรนภา พรหมมา และคณะ. **การพัฒนาเครือข่ายระหว่างรัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบ**

ครบวงจรภายใต้นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม 6 จังหวัดภาคเหนือ. การประชุมทางวิชาการเพื่อ

นำเสนอผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น : 167-173. 2547

ชลธิรา สัตยาวัฒนา. **ผ้าไหมและหัตถกรรมสิ่งทอในเอเชียอาคเนย์ : มิติทางประวัติศาสตร์และสังคม.** กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยรังสิต. 2547

ประเวศ วะสี. **เศรษฐกิจชุมชน : ทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2542

มหาสุทิพย์ อาภาโร. **เครือข่าย : ธรรมชาติความรู้และการจัดการ.** กรุงเทพฯ. โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชน

เป็นสุข (สรส.). 2547

ศุภชัย สิงห์ชะนาศย์. **รูปแบบศิลปะและการจัดการผ้าทอที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่น : ศึกษา**

กรณีผ้าไหมแพรวา สายวัฒนธรรมผู้ไท จังหวัดกาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ

สำนักงานอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. **ผ้าทอพื้นบ้านกับวิถีชีวิตชาวไทย.**

กรุงเทพฯ.